

viszonylag elhanyagolt a hidegháborús kutatások diplomácia- és hadtörténeti központúsága miatt. A kötet utolsó tanulmányában visszakanyarodunk a versailles-i rendszer német külpolitikájához. Pallai László az agrárválság sújtotta közép-kelet-európai államok kétségbeesett erőfeszítéseit taglalja, amelyek a német gazdasági betörések

ellen irányultak. Egységesen kidolgozott terv, pénzügyi lehetőségek, valamint a nagyhatalmak hathatós támogatása híján mindezek a próbálkozások eleve kudarcra voltak ítélve, így a régió mezőgazdasága és ipara végül szinte teljesen a háborúra készülődő német szükségletek kiszolgálójává vált.

Berkes Antal – Hevő Péter

A Debreceni Egyetem története 1912–2012.

Szerkesztette: Orosz István (főszerkesztő) és ifj. Barta János.

Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen, 2012. 576 oldal

2012-ben alapításának 100. évfordulóját ünnepelte a Debreceni Egyetem. Az 1912. évi XXXVI. törvénycikkkel létrehozott intézmény a mai Magyarország legnagyobb vidéki univerzitása, közel 33000 – ebből 21000 nappali tagozatos – hallgatóval, több mint 1500 oktatóval, köztük 28 MTA-taggal; 15 karral, 25 doktori iskolával, 5 gyakorlóiskolával, az ország második legnagyobb Egyetemi és Nemzeti Könyvtárával, campusaival, klinikáival, botanikus kertjével, agrárgazdaságával, sportlétesítményeivel. Mai formájában addig önállóan működő felsőoktatási intézmények (újra)egyesítésével és jogutódlásával, 2000. január 1-jével jött létre. Az évfordulóra tartalmas és szép kivitelű egyetemtörténet látott napvilágot; e kötet áttekintésére vállalkozunk a továbbiakban.

Közismert, hogy a kontinens legrégebbi egyetemét 1088-ban, Bolognában alapították. A párizsi intézmény 1231-ben nyert pápai jóváhagyást. A nyugat-európai alapítási hullám fokozatosan terjedt Közép- és Kelet-Európa felé, így 1348-ban Prágában, 1364-ben Krakkóban, egy évre rá Bécsben nyílt univer-

sitas. A 14. század végére már közel félszáz tudományközpont várta a hallgatókat Európában. Magyarországon a Nagy Lajos-kori pécsi (1367), valamint Zsigmond-kori óbudai (1395) intézményalapításokat jegyezték fel a krónikák.

A ma is működő hazai egyetemek közül elsőként a Nagyszombati Jezsuita Egyetem nyitotta meg kapuit 1635-ben. Alapítója Pázmány Péter esztergomi érsek, akinek döntését III. Ferdinánd magyar király megerősítette. Az 1777-ben Mária Terézia által Budára – utóbb Pestre – költöztetett egyetem 1921-ben vette fel alapítójának nevét. A József Polytechnikumot 1871-ben emelték – József Műegyetem elnevezéssel – egyetemi rangra. A kolozsvári universitas az 1872. évi XIX. tc. alapján nyílt meg, az uralkodó 1881-ben engedélyezte a Ferenc József Tudományegyetem név felvételét. A dualizmus korának utolsó egyetemalapításai a már említett 1912. évi XXXVI. tc. alapján felállított debreceni és pozsonyi egyetemek voltak. A trianoni békéből adódó területveszteségek miatt az 1921. évi XXV. tc. a kolozsvári egyetemet

Szegedre, a pozsonyit Pécsre helyezte át. Így alakult ki a 20. századi Magyarország három meghatározó jelentőségű vidéki egyetemi központja: Debrecen, Pécs, Szeged.

A szerkesztőként Orosz István és ifj. Barta János által jegyzett, közel hatszáz oldalas debreceni egyetemtörténet tizennyolc szerző közös munkája. A könyv mégsem tanulmánykötet. Az időrendi, azon belül tematikus fejezetek áttekintése alapján egyértelműek a munka monografikus érdemei. Az egyetemtörténeti korszakok szerint tagolt szerkezet sokoldalúan ábrázolja a mai nevén Debreceni Egyetem egyes oktatási és tudományos műhelyeinek fejlődését.

A mű négy részből áll. Az első a debreceni felsőoktatásnak az egyetem létrehozását megelőző korszakát mutatja be. Az 1538-ban alapított Református Kollégiumról Fekete Károly, az 1868-ban megindult agrár-oktatásról Szász Gábor írt. Az egyetem létrehozásának 1870 óta zajló folyamatát és megalapításának közvetlen előzményeit Mudrák József dolgozta fel.

A második rész a megalakulástól (1914) a szétdarabolásig (1949/50) terjedő alig négy évtized krónikáját tartalmazza, szerzői: ifj. Barta János, Fekete Károly, Hollósi Gábor, Kapusz Nándor, Kerepeszki Róbert, Király Sándor, Mudrák József, Orosz Gábor és P. Szabó Béla. Az 1921-ben Tisza Istvánról elnevezett Tudományegyetem működésének általános bemutatásán (megnyitás, Trianon hatása, építkezések, szervezet és működés, oktatók és hallgatók, gazdálkodás stb.) túl önálló fejezetet kaptak az egyes karok (Református Hittudományi, Jog- és Államtudományi, Bölcsészettudományi, Orvostudományi), valamint a tanárképzés rendje, a diákegyesületek, továbbá a diák-szociális és diáksport ügyek.

A harmadik rész a debreceni felsőoktatás széttagoaltságának időszakát követi végig, 1949/50-től 1999-ig, szerzői: Bársony István, ifj. Barta János, Bazsa György, Fekete Károly, Kapusz Nándor, Petrovics Alice, Szász Gábor és Virágos Márta. Először általában esik szó a Kosuth Lajos Tudományegyetemről, a történelmi folyamatok és fordulópontok tükrében: Rákosi-korszak, 1956, kádári konszolidáció, a 60-as, 70-es évek stabilitása, majd a nyolcvanas évek reformelképzelései. A további fejezetekben a KLTE Bölcsészkarra, illetve Természettudományi Kara, az Egyetemi Könyvtár, a Református Teológiai Akadémia/Hittudományi Egyetem, az Orvostudományi Egyetem és az agrár-felsőoktatás eseményeiről olvashatunk.

A negyedik rész az újraegyesült Debreceni Egyetem ezredforduló utáni fejlődéséről szól. A közvetlen előzménynek tekinthető Universitas Egyesületről, illetve az Egyetemi Szövetségről Nagy Sándor, az integrált egyetem kialakulásáról és működéséről Turi Gábor, a hallgatói érdekképviselőről Pilishegyi Péter írt. Az új képzési irányokról és karokról (műszaki, zeneművészeti, gyermeknevelési és felnőttképzési, közgazdaság- és gazdaságtudományi, állam- és jogtudományi, egészségügyi, fogorvos-tudományi, gyógyszerésztudományi, népegészségügyi, gazdálkodástudományi és vidékfejlesztési, informatikai) szóló záró fejezetet a kötet szerkesztői az érintett szervezeti egységektől bekért adatok alapján állították össze.

A kötet függeléként tartalmazza az egyetemi és kari vezetők 1914–2012 közötti névsorát, beleértve a 2000 előtt önálló felsőoktatási intézmények vezetőit is (a mezőgazdasági akadémiáét 1867-től). Ugyancsak e részben található a források és a szakirodalom jegyzéke, úgymint levéltári források, forráskiad-

ványok, valamint egyetemtörténeti feldolgozások (összefoglaló munkák, tanulmánykötetek, további önálló kötetek, tanulmányok és cikkek). A függelék Mudrák József munkája. A monográfiát félszáznál több fotó és számos táblázat teszi szemléletessé. A képanyagot Juha Enikő és Király Sándor közreműködésével ifj. Barta János szerkesztette.

A Debreceni Egyetem történetének korszerű összefoglalása az ezredfordulón történt újraegyesítés óta folyamatosan aktuális volt. Az alapítási centenárium tehát önmagában nem indokolta a kiadást, de jó alkalmat és kiváló marketing-szemponthoz kínált a szintézisre. A könyv sajtópremierje az egyébként is országos figyelmet keltő évfordulós ünnepségek fontos részét képezte. A monográfiában feltáruló intézmény-,

tudomány- és oktatástörténeti tények és folyamatok, a neves tudós személyiségek életpályái hűen ábrázolják a nemzetközi mércével mérve is magas szintű debreceni egyetemi képzés eredményeit. Számos iskolateremtő egyéniség teljes szakmai életútja e városhoz kötődik, mert az intézmény, minőségbiztosítási szempontból, minden időben elsőrangú professzorok megnyerésére törekedett.

A jelen sorok írója sokat köszönhet a Kossuth Lajos Tudományegyetemnek, illetve a Debreceni Egyetemnek. Itt szerzte első diplomáját (1992), itt doktorált (1998) és habilitált (2009). E recenzió főhajtás is egyben, az elismerés kifejezése egy olyan vitathatatlanul kiemelkedő értékű iskola előtt, amely éppen száz éve áll a magyar művelődés és oktatás szolgálatában.

Bolvári-Takács Gábor

Diszkrimináció / Emancipáció – Asszimiláció / Diszkrimináció

Magyarországi egyetemi tanárok életrajzi adattára 1848–1944.

I. kötet. Zsidó és zsidó származású egyetemi tanárok

Szerkesztette Kovács István Gábor.

Összeállították: Kovács István Gábor – Kiss Zsuzsanna – Takács Árpád

Történeti Elitkutatások – Historical Elite Research 8.

ELTE Eötvös Kiadó 2012. 174 oldal

A főcím sokat sejtető, a kötet – akár tabu-döngetőként is értékelhető – felfogását mégsem tudja felfedni. Semlegesnek tűnik az első alcím is, hiszen a magyarországi egyetemi tanárok életrajzi adattára aligha kínálna meglepetést. Kivéve, ha a szerkesztő ennek beosztását vallási, vagy éppen származási alapon határozza meg. Az 1848–1944 között kinevezett zsidó, vagy zsidó származású egyetemi tanárok adatainak csoportosítása, külön kötetekbe gyűjtése ugyanis éppen ilyen alapon történt. Ami mosta-

nában bizony könnyen maga után vonhatja, ha nem is a diszkrimináció, de a kirekesztés, a rasszizmus vádját. Hiszen manapság magának a zsidó jelzőnek a használata sokak – és sokszor jogos – érzékenységet keltheti fel, mivel azt mások – remélhetőleg mind ritkábban – maguk is bántó szándékkal veszik szájukra.

A kötet szerkesztője azzal is igyekszik munkája objektivitását megőrizni, hogy – az adattári jellegnek megfelelően – igyekszik távol maradni bármiféle